

Lærerguide til LÆSEKORT

Klart på vej

- til en bedre læsning

Af Rie Borre

INTRODUKTION

Denne vejledning er udarbejdet til dig, der gerne vil gøre din undervisning mere konkret og håndgribelig for alle elever i din klasse.

Vejledningen lægger op til, at du bruger de tilhørende LÆSEKORT – bogmærker med læsestrategier til hhv. indskoling, mellemtrin og udskoling.

LÆSEKORTET er elevernes guide, vejledningen her er din og dit teams guide til at komme godt på vej til en bedre læsning.

LÆSEKORTENE og denne lærerguide er udarbejdet, så de er anvendelige i alle fag. Ved et samarbejde faglærerne imellem opnås, at elever lærer sig en metodik og en strategi, der kan være dem til gavn i tekstlæsningen og i tekstarbejdet i alle fag. Samtidig oplever eleverne, at den samme metodik anvendes i forskellige sammenhænge, og de mange gentagelser gør dem hurtigere i stand til at tekstlæse og arbejde med teksterne på et selvstændigt niveau.

LÆSEKORTENE giver eleverne en grundlæggende forståelse for tekstlæsningens forskellige faser og de forskellige fasers indhold. LÆSEKORTENES enkle og meget konkrete opbygning tilgodeser de læsesvage elever og elever med særlige udfordringer, så denne gruppe også kan tilegne sig en "formel" til tekstlæsningen og tekstarbejdet, hvad enten det er dansk, samfundsfag eller natur-teknik der står på skemaet.

I strategierne på LÆSEKORTENE er der taget højde for elever der

- har svært ved at huske
- har svært ved at organisere og planlægge
- har svært ved at skabe og bevare overblikket
- helst kun skal have en information ad gangen
- har brug for en opdeling af opgaver i små dele.

Målet med LÆSEKORTENE er

- at indarbejde en fælles forståelse for tekstlæsningen og tekstarbejdet
- at sikre et fælles afsæt for derved at skabe plads til en fagfaglig fordybelse
- at gøre læsningen til et redskab for fagene, hvorved fagenes mål kan nås
- at give udfordringer til både de fagligt svage og de fagligt stærke elever.

Et grundlæggende kendskab til brugbare og overskuelige læsestrategier er et klart skridt på vejen til en bedre læsning. Med LÆSEKORTET giver du alle dine elever mulighed for at tage aktivt del i den aktuelle læringsproces. Når de enkelte læsefaser er automatiseret i brug, kan du tilføje flere punkter eller udbyde enkelte punkter for dele af din elevgruppe, fx ud fra specifikt udarbejdede opgaver.

Med læseguiden vil du opleve, at du kan

- styrke dine elevers læsekompetencer
- give dine elever et fælles afsæt til brug i din undervisning og elevernes læring
- differentiere din undervisning uden megen ekstra forberedelse
- opnå et godt udgangspunkt for din undervisning, hvor alle elever på hvert deres niveau kan bidrage.

Rigtig god fornøjelse

Rie Borre og DanskLærerforeningen

Klart på vej til en bedre læsning

Det er ikke kun den svage læser, der hjælpes til et overblik under tekstlæsning, når selve tekstlæsningen inddeles i faser. Det gavner også den stærke læser. Alle elever kan opnå en brugbar systematik med en inddeling i en før-, under- og efter-faseinddeling i deres tekstarbejde, som kan anvendes i stort set alle fag. Før-, under- og efter-læsefaserne skal derfor ses som en strategi, der er anvendelig i mange læringssammenhænge og brugbare for både eleverne såvel som klassens forskellige faglærere.

Når eleverne skal lære sig en ny strategi, anbefales det, at der arbejdes ud fra et mestringsprincip, således at der først arbejdes meget lærerstyret med fælles gennemgang af de enkelte faser, derefter i mindre grupper, hvor læreren går rundt og vejleder i strategianvendelsen. Når flere elever har "fanget" strategien, bør strategien prøves af i makkerpar, og først derefter gives der helt slip, og eleverne kan arbejde selvstændigt med før-, under- og efter-læsestrategien, når der skal læses og arbejdes med tekster i forskellige sammenhænge.

Til støtte for arbejdet med strategien anbefales det at anvende LÆSEKORTET, hvor de enkelte fasers punkter beskrives. LÆSEKORTET er nemt at have med i tasken, og eleverne vil have en kort beskrivelse af de enkelte punkter, der skal arbejdes med i hver fase tæt ved hånden, når der skal læses og arbejdes med tekster.

Hver fase har særlige punkter, der skal arbejdes igennem til støtte for tekstlæsningen. For de stærke elever vil strategien hurtigt blive en automatiseret del af deres tekstlæsning, og før-læse-fasen vil ikke tage dem lang tid at komme igennem. Det anbefales dog ikke at lade dem springe før-læse-fasen over, idet det også for dem er vigtigt til hver tekstlæsning at samle tankerne om den konkrete tekst, layout, tekstgenre. I før-læse-fasen vil klassen også opnå et fælles afsæt for det videre tekstarbejde.

For de læsesvage og for elever med særlige udfordringer vil LÆSEKORTET være et nødvendigt redskab i tekstlæsningen og tekstarbejdet for at få et optimalt udbytte af teksten. For dem er det de mange konkrete gentagelser, det håndgribelige LÆSEKORT med beskrivelserne af faserne samt trygheden ved, at metoden er lige ved hånden, der skaber mulighed for bedre læring. De svage elever vil opleve, at de med LÆSEKORTETS strategier altid vil have noget at bidrage med i et tekstarbejde.

På de næste sider følger en beskrivelse af de enkelte fasers punkter til brug for elevernes indføring i før-, under- og efter-læsestrategien.

Læsefaser

Før vi læser

- **Som det første tjekker vi sidens, sidernes, tekstens, bogens opbygning**

Vi registrerer som et kamera alt, hvad vi kan se, og vi forholder os til det vi ser. Hvad betyder det vi ser, er der noget af det, vi ikke helt forstår? Hvad kan vi gøre, så vi får fuld forståelse af alt det, vi registrerer? (opslag i ordbog, på nettet o. lign.)

- **Hvad er titlen?**

Tænk over, hvad titlen kan betyde, hvad siger den os om det, vi skal til at læse?

- **Hvem er forfatteren?**

Et kendskab til forfatteren kan ligesom genrekendskab og titlen sige os noget om den tekst, vi skal til at læse. Hvis vi kender forfatteren og ved, hvad forfatteren tidligere har skrevet, kan vi måske få en fornemmelse for, hvad den tekst vi sidder med, kan handle om. Vi kan google forfatternavnet og læse om forfatteren, hvis vi ikke kender forfatteren i forvejen.

- **Hvad er læseformålet?**

Læseformålet skal være kendt før læsningen, så læseren kan koncentrere sig om det, der er vigtigt og lede efter de spor, der er vigtige i forhold hertil. Læseformålet skal være klart og forstået af læseren før læsning, dvs. eventuelle arbejdsspørgsmål skal være læst og forstået, uforståelige ord slået op, og arbejdsformen i forbindelse med tekstarbejdet skal ligeledes være læseren bevidst.

Læser vi for at lære, skal vi:

- skabe overblik over stoffet
- aktivere vores baggrundsviden
- kombinere vores baggrundsviden med den nye viden, vi får, når vi læser
- stille spørgsmål til det læste under og efter læsningen
- organisere vores (nye) viden

Læser vi for at gøre, skal vi:

- begynde læsningen med at læse fra tekstens start. Punkt 1, så punkt 2, derefter punkt 3 etc.
- gå frem skridt for skridt for til sidst at komme i mål
- ikke springe nogle punkter/afsnit over

Læser vi for at opleve, skal vi:

- læse, opleve, gemme eller glemme
- læse af lyst og uforpligtende
- læse uden at tage notater
- læse med en kop kakao i hånden

- **Hvilken teksttype sidder vi med?**

Der skal fokus på, om det er en læretekst (fx skolebøger, lærebøger), en gøretekst (fx madopskrifter, fysikforsøgstekster, brugsanvisninger) eller en oplevetekst (fx skønlitteratur, faglitteratur af interesse), fordi disse tekster kræver forskellige læsemåder.

- **Hvilken overgenre tilhører teksten, og ved vi noget om denne genre?**

Vi skal bevidstgøre om genre, om teksten er fiktion eller fakta, eller om det er en blandingsgenre, fordi genrekendskabet styrker vores forforståelse.

- **Hvilken undergenre tilhører teksten?**

Hvis vi er bevidste om, at teksten er en novelle, en artikel, et eventyr, et digt etc., kan vi trække på vores genrekendskab til de enkelte genrer. Vores genrekendskab kan fortælle os noget om teksten, før vi læser den, og derved styrkes vores forforståelse.

Mens vi læser

- **Husk læseformålet**

Læseformålet repeteres, så det er klart, mens vi læser. For nogle elever vil det være en forudsætning, at læseformålet er synligt undervejs i læsningen for at opfylde formålet. Det kan være svært at huske alt, hvad man skal, mens man læser. En god idé er altid at stille sig selv spørgsmålet: Hvorfor skal jeg læse denne tekst, fordi man herved får tydeliggjort læseformålet og beskrevet det med egne ord.

- **Få overblik over tekstens dele**

Læs eventuelle faktabokse, billedtekster, figurer, grafer o. lign., så al tekst udover selve brødt teksten er læst og forstået. Dette fordi al anden tekst også kan give os en bedre tekstforståelse før selve læsningen.

- **Læs med læseformålet for øje**

Så læses hele teksten, mens vi har læseformålet for øje. Til nogle tekster vil notater og/eller understregninger være en fordel. Såfremt notater eller understregninger forekommer, bør eleverne hjælpes i gang dermed (evt. undervises særskilt i notat og understregningsteknik).

- **Måske**

Skal der ledes efter spor i teksten til opfyldelse af læseformålet, fordi eventuelle svar og læseformål ikke umiddelbart kan aflæses. Igen bør eleverne gøres opmærksomme herpå.

- **Tjek undervejs**

At slå ord op undervejs er en vigtig faktor i ord- og begrebsarbejdet. Der bør derudover arbejdes med de enkelte ordopslag ved forskellige øvelser, så der fokuseres på ordets betydning. Hos meget svage læsere kan man vælge at sætte antal på ordopslag, så ikke al tiden går med dette og derefter hjælpe dem med ordforståelsen, når antal ordopslag er nået.

Efter vi har læst

- **Få overblik over indholdet**

Det er vigtigt at eleverne har et overblik over tekstens indhold. Til dette kan der arbejdes med hv-spørgsmålene (hvem, hvad, hvor, hvornår, hvorfor, hvad så). Disse spørgsmål kan medvirke til at skabe et hurtigt overblik over teksten, så eleverne på indholdssiden ikke skal bekymre sig. Samtidig skaber forståelsen for indholdet ro til det videre arbejde med teksten.

- **Arbejd med læseformålet:**
Der skal samles op på det arbejde, der er lavet i under-læsefasen. Er der flere opgaver der først kan løses nu, skal der arbejdes med disse. Sørg for at alle ved om eventuelle opgaver skal løses individuelt, i makkerpar eller i grupper.
- **Involvering og efterbehandling**
Afsæt tid til at alle kan deltage aktivt, og skab mulighed for at alle kan deltage aktivt. Det er af stor betydning for eleverne, at de føler sig klar og trygge ved at deltage aktivt. Derfor anbefales det at sikre at forarbejdet til en fælles evaluering af tekstarbejdet er gennemført på det niveau den enkelte elev mestrer.

Spor i teksten

Spor i en tekst = de informationer teksten giver læseren i forhold til læseformålet. Når der skal findes svar på noget, må der ledes i teksten efter svaret. Spor kan vise sig på mange planer. De kan vise sig ordret. De kan også være skjulte. Derfor bør der arbejdes med en bevidstgørelse hos eleverne om, at spor kan findes på linjen, mellem linjerne og bag linjerne.

- At læse **på** linjerne: at læse svaret direkte teksten
- At læse **mellem** linjerne: at inferere sig frem til svaret ud fra det læste = lede efter spor i teksten der kan give os et svar
- At læse bag linjerne: at fortolke det vi læser, dvs. tænke over hvad det mon betyder, det vi læser

Hukommelsesstrategier

Vi er ikke alle født med superhjerne. Derfor må mange af os have hjælp til at huske, det vi læser. Man kan hjælpe sig selv på mange måder. Det er vigtigt at understrege for eleverne, at brugen af hukommelsesstrategier ikke er ensbetydende med at snyde. Tværtimod bør det at anvende hukommelsesstrategier præsenteres som et værktøj, der anvendes af mange voksne også – tænk blot på mors og fars indkøbssedler og pakkesedler til ferierne, eller ønskelisterne vi skriver til jul og fødselsdage, fordi vi aldrig kan huske, hvad vi ønsker os, når nogen spørger.

Der findes mange metoder til at hjælpe hukommelsen på vej. I LÆSEKORTET præsenteres eleverne for nogle af dem. Har eleverne andre forslag til det at huske bedre, så lad dem byde ind med dem.

- **Stikord:** eleverne skal lære, at stikord er enkelte ord ud for et bestemt sted i teksten og ikke lange afskrivninger af teksten. Stikordene skal være nøgleord, der kan hjælpe læseren til at huske, hvor noget bestemt står/hvad der sker på et bestemt sted i teksten. Stikord skal støtte læseren i at finde rundt i en tekst.

- **Overstregninger i en tekst:** kan anvendes alene eller sammen med stikord. Overstregninger anvendes, når der er mere end blot et enkelt ord, der skal huskes. Det kan anbefales at lære eleverne at anvende forskellige farver overstregningstusser i fx den skønlitterære tekstlæsning. Forskellige overstregningstusser i en tekst kan skabe et konstruktivt overblik for både den læsesvage og den læsestærke. Det kan fx foregå på den måde, at eleverne lærer at grøn overstregning = miljø, orange = personer, gul = sproglige virkemidler etc. Under en samtale om tekstens forskellige områder er det med forskellige overstregningstusser lettere at finde frem til, hvor i teksten der stod noget om tekstens miljø, fordi man ved, at det med grøn overstregning handler om tekstens miljø.
- **At inddele teksten i mindre afsnit** hvis teksten ikke allerede er inddelt og give hvert afsnit en overskrift, kan gøre det nemmere at huske, hvad der sker. Denne strategi kan med fordel anvendes i længere tekster.
- **Stil** spørgsmål til teksten, og lad andre svare på dem, eller svar på dem selv senere på dagen.
- **At genfortælle** bevirker, at man får sat egne ord på det læste. Man skal formulere sig, når man genfortæller, og derved må man tænke over tekstens indhold.
- Forskellige **huskeskabeloner**, fx fortællingskort, tekstproblemløsningskort, fortællingsansigtet, De fantastiske fire, der alle har til formål at skabe overblik over tekstindhold. Findes fx hos Merethe Brudholm. Se Alinea, Læseforståelse – hvorfor og hvordan, Merethe Brudholm. Denne visualisering er godt for nogle elever der har lettere ved at huske, når der er koblet et "billede" på ordene.
- **Diverse tidslinjer**, tredeling af teksten i indledning, handling, afslutning og berettermodellen er alle gode hukommelsesstrategier, der kan anvendes af såvel den stærke som den svage elev.

Opsamling

Bygger vi stilladser op omkring vores undervisning i læsning og tekstarbejde, skaber vi de nødvendige læringsforudsætninger for alle elever – også de elever, der har læsevanskeligheder og/eller særlige udfordringer. LÆSEKORTENE er netop tænkt som et bidrag til at stilladse undervisningen, idet de lægger op til, at teamet arbejder med et fælles sæt af strategier og metoder i tilgangen til læsningen og tekstarbejdet i forskellige fagfaglige kombinationer. På teammøder kan LÆSEKORTETS strategier, og hvordan de enkelte faglærere i praksis kan implementere disse strategier i deres fag, drøftes. Ligeledes kan vægtningen af de enkelte faser, samt hvilke aktiviteter der kan tages i brug i de forskellige faser, og en egentlig organisering af brugen af LÆSEKORTET drøftes. En sparring mellem lærerteam og skolens læsevejleder vil her være oplagt, idet læsevejlederen med sin fagfaglige viden om læsning kan vejlede teamet. I forhold til evaluering af LÆSEKORTETS effekt, kan det anbefales at se LÆSEKORTET brugt i praksis af kollega eller af skolens ressourcepersoner, der arbejder med elever

med læsevanskeligheder og/eller elever med særlige udfordringer. I observationer af en praktisk brug af LÆSEKORTET vil effekten af LÆSEKORTET opleves.

Det er vores opgave at sørge for, at vores elever skabe og oplever mening i teksterne, og det kan vi kun lykkes med, hvis de forstår tekstens formål, hvad den handler om, og hvordan den skal læses. LÆSEKORTET er elevens redskab til en bedre tekstforståelse, men også lærernes redskab i forhold til planlægning af tekstlæsningens faser i fagene.